

gyorsaságára, a fa minőségére, a béلكorhadással szembeni ellenállásra, mégis most, amikor lényegében a tömeges rezgőnyár csemetenevelés kezdetén vagyunk, ezeket az egyedi tulajdonságokat a törzskönyvezésre kerülő anyafák kiválasztásánál nem szabad figyelmen kívül hagyni. Olyan tulajdonságú egyedeket választunk ki, amelyek az adott termőhelyen a legjobb tulajdonságokat mutatják.

Azt remélem, hogy a közölt adatok elősegítik a tájékozódást a rezgőnyár kérdésben és ennek alapján gyorsabban foglalhatja el az őt megillető helyet állományainkban. Hegy- és dombvidéki területeink bükkös, gyertyános-tölgyeseinek üde, legfeljebb félszáraz termőhelyein, mintegy 80 000 ha-on telepítve, ha-ként legalább 120 m³-rel növelhetjük állományaink hozamát és fájával iparunk számára igen értékes nyersanyagot biztosíthatunk.

IRODALOM

1. *Divald Béla*: A rezgőnyár védelme. Az Erdő 1909. IX. szám. — 2. *Partos Gyula*: Erdőapolás Budapest, 1951. — 3. *Jablokov*: Egészséges rezgőnyárak nevelése és tenyésztése Moszkva, 1949. — 4. *Halász Aladár*: Erdőgazdaságunk, faiparunk és faellátásunk helyzete és fejlődése 1920—1958-ig, Budapest, 1960. — 5. *Keresztési Béla*: Nyárfagazdálkodásunk helyzete, soronlevő feladatok. Magyar Tudományos Akadémia. Előadás, 1958. — 6. *Fekete-Blattny*: Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén, Selmecbánya, 1913. — 7. *Járó Zoltán*: A nyárák termőhelyigénye. Az Erdő 1960. — 8. *Dr. Magyar János*: Az erdeifenyő hazai termőhelyi szórásmezeje. Előadás. Sopron, 1960.

Az Erdészeti és Faipari Lexikon munkálatairól

Erdészeti irodalmunk fejlődése és általában a szakmai színvonal szinte évről évre lemérhető emelkedése lehetővé tette annak a gondolatnak a fölvetését, hogy az erdészeti szaktudományok anyagát egy lexikonban foglaljuk össze. Ezzel a gondolattal már az 1959 januárjában megjelent Mezőgazdasági Lexikon munkálatai során is foglalkoztunk és bizonyos mértékig előkészültünk a megvalósítására. A Mezőgazdasági Lexikonban, annak célkitűzései szerint, az erdészeti cikkek terjedelme is a legszükségesebbre szorítkozott. Természetes tehát, hogy ez a lexikon nem elégíthette ki az erdészeti szakemberek igényeit.

Az erdészetnek a felszabadulás óta elért gyakorlati és tudományos eredményei, erdőgazdálkodásunk népgazdasági fontossága kellőképpen indokolta, hogy az erdőgazdaságra vonatkozó anyag teljes kidolgozásával, a vadgazdálkodási ismeretek bővítéses összefoglalásával s mindezt kiegészítve a fa elsődleges feldolgozásának alapvető tudnivalóival önálló lexikont adjunk ki. Az erre irányuló javaslatot az illetékesek magukévá tették és 1960. nyarán hozzáfoghattunk a szerkesztés előmunkálataihoz.

Hazai, de külföldi hasonló munkával is alig rendelkezünk. Magyar erdészeti lexikon még nem volt. A legutóbbi német szaklexikon az 1920-as években jelent meg s az igen kitűnő újabb kézikönyvek nem szolgálták ugyanazt a célt, amire egy lexikális mű hivatott. Néhány év előtt kezdődtek meg egy nagyobb cseh nyelvű erdészeti lexikon kiadásának munkálatai — a harmadik, záró kötet a közelmúltban jelent meg —, de ennek a célkitűzései olyanok voltak, hogy különösebb segítséget egy hazai erdészeti lexikális mű megszerkesztéséhez nem adhattak. A cseh lexikon ugyanis elsősorban a kutató munkát végző erdészeti szakemberek segédkönyve, tehát az alaptudományokkal, mint kémia, fizika, általános biológia stb. foglalkozik részletesen, hogy a kutató munkához segítséget adjon s az erdészet problémái aránylag szűkebb terjedelmet képviselnek benne.

A magyar erdőgazdálkodás igényeinek megfelelően tehát teljesen új elgondolás alapján olyan gyakorlati szaklexikon szerkesztésére készültünk fel, amely túlnyomórésztben — a terjedelem 65—70 százalékában — közvetlenül a mindennapos gyakorlati munkát szolgálja, új perspektívákat tár fel és erdészeti szakembereink elméleti felkészültségének a termelő munka szükségleteihez igazodó bővítését, rendszerezését foglalja magába.

A csaknem egy esztendeig tartó előmunkálatok során ezekből az alapelvekből kiindulva kellett tisztázni a lexikon szerkesztési irányát és módszerét. A címszó-

gyűjtés munkálatainak megkönnyítésére az erdészeti dokumentáció nemzetközileg elfogadott és a FAO kiadásában megjelent ún. oxfordi rendszert vettük részben figyelembe a témakörök felosztásánál és szétbontásánál, de ezt a magyar nyelvű lexikon és a hazai problémák szempontjai szerint sok tekintetben módosítottuk. A tematikai felosztás természetesen csak ideiglenes munkamódszer s ez, mintegy a címszóanyag „csontváza”, a lexikon kész anyagában már nem lesz látható, hiszen a címszavak ABC-sorrendben sorakoznak fel. A témaköröknek ez a csoportosítása a következőképpen alakult:

1. Általános ismeretek és alaptudományok;
2. Erdészeti termőhelyismeret és faismeret;
3. Erdőművelés;
4. Erdőhasználat;
5. Erdővédelem;
6. Erdészeti géptan és erdészeti építések;
7. A faanyag elsődleges feldolgozása (ez később faipar témakörre módosult);
6. Erdészeti géptan és erdészeti építés;
9. Egyéb erdészeti ismeretágak.

Ezt a decimális alapfelosztást azután tovább bontottuk a szükségletek szerint. Például az Erdőművelés témakörének címszavait a következő rendszerben gyűjtöttük:

31. Általános erdőművelési elvek és módszerek,
32. Állományszerkezet;
33. Felújítási módok;
  331. Természetes felújítás;
  332. Mesterséges felújítás;
    332. 1. Kísérlet és nemesítés;
    332. 2. Magtermelés, maggyűjtés, maggazdálkodás;
    332. 3. Csemetetermelés;
    332. 4. Felújítás alátelepítéssel;
34. Telepítés, fásítás;
35. Erdősítések, fásítások ápolása;
36. Tisztítás;
37. Termőhely-javítás (meliorálás);
38. Erdőnevelés;
39. Különleges célú erdősítések. Mezővédő erdősávok, védő fasorok stb. Arbo-rétumok, parkok.

Munkaközben többször módosításra volt szükség. Ezek közül az eredeti terv legfontosabb átalakítása azért vált szükségessé, mert a munka kezdetén még erdészeti és vadászati lexikon szerkesztésére volt megbízásunk, később azonban felmerült annak szükségessége, hogy lexikonunk a teljes faipart felölelje. A Faipari Tudományos Egyesület útján ugyanis egy erdőgazdasági és faipari lexikon gondolata vetődött fel a mi javaslatunktól teljesen függetlenül. Egy ilyen lexikon kiadása azonban óriási átfedéseket okozott volna, tehát az látszott célszerűnek, ha a fa elsődleges feldolgozásának az eredeti javaslatunkban szereplő tematikáját kibővítjük a bútóipar, az épületasztalosipar és a faipari eszközök, gépek, valamint a faipari technológiák bővítésével tárgyalásával s így vállaltuk egy Erdészeti és Faipari Lexikon szerkesztését, amelyben fokozottan tekintettel leszünk a vadászat speciális témaköreire is.

A gyűjtés során több, mint 20 000 címszót osztottunk be és ezt a nyersanyagot a felülvizsgálat, az egyes témák megszerkesztése, a szerzőkkel történt megbeszélés során oly módon csökkentettük, hogy megközelítsük a célt: az Erdészeti és Faipari Lexikon mintegy 10 000 címszót tartalmazzon. Ezekből mintegy 3000 címszó csak utaló címszó lenne, viszont törekszünk arra, hogy egyes alaptémákat úgynevezett komplex címszavakban, bővebben tárgyaljunk. Például a legfontosabb fajoknál a termőhelyi igénytől és a dendrológiai leírástól kezdve a károsítókig és az ipari feldolgozásig minden tudnivalót egyetlen címszó keretében vonunk össze.

Kétségkívül kedvező lett volna, ha a címszógyűjtés anyagát szélesebb körben vitathatjuk meg. Ez azonban megnövelte volna a lexikon szerkesztésének idejét, s ilyen módon a költségeit is. Ezért csupán példaképpen közöljük az erdőrendezési témakör egyik címszó csoportjának töredékét:

Abszolút alakszám —> Alakszám
 Abszolút magasság
 Alakhányados
 Alakmagasság —> Tömegmagasság

Alakzor
 Altiméter —> Magasságmérő
 Anucsin ellenőrző eljárása
 Ág-alakszám —> Alakszám

Ág- és vékonyfa becslése állófán
 Ágszázalékok
 Álló egyesfa kora
 Állófa közbőzése
 Állófa növedéke
 Állomány —> Faállomány
 Állománybecslés
 Állományjellemzők
 Állományszerkezet
 Átlagátmérő v. átlagos átmérő
 Átlag fatörzs v. átlagos fatörzs
 Átlaghosszúság v. átlagos hosszúság
 Átlagmagasság v. átlagos magasság

Átlagfa —> Átlagos fa
 Átlaggörbék
 Átlagos alakszám —> Alakszám
 Átlagos életkor
 Átlagos fa
 Átlagos fatömeg
 Átlagos kor
 Átlagos körlep
 Átlagos magasság
 Átlagos mellmagassági átmérő
 Átlagtörzs
 Átlazó —> Átlaló
 Átmérő mérése

Jelenleg a szerkesztés munkája olyan stádiumban van, hogy nagyban-egészben az egyes témakörök szerzői megkezdheték a cikkek megírását. Igyekezünk arra, hogy minden tématerületen a legkiválóbb és legalkalmasabb szakembereket nyerjük meg témafelelősné, szerzőkné, avagy felülvizsgáló lektoroknak. Összesen mintegy 70—80 munkatárssal dolgozik a szerkesztőség, de az ellenőrző lektorálások során ez a szám még nyilvánvalóan emelkedni fog.

Bőven vannak azonban még nyitott problémák s ezeket részben a lexikon szerkesztő bizottságának kell eldöntenie, részben viszont — ennek a cikkeknek az útján is — a szakmai közvéleményhez kívánunk fordulni és minden hozzászólást, javaslatot szívesen fogadunk.

Így már a címszó-felülvizsgálat során dönteni kellett abban a tekintetben, hogy a lágyszárú növények milyen terjedelemben és milyen mélységig szerepeljenek lexikonunkban. Ugyanez volt a helyzet a rovarkárosítók esetében is. Azt az álláspontot kellett kialakítani, hogy csupán a legszükségesebb tudnivalókat tartalmazza a lexikon, egyébként pedig a további érdeklődőknek botanikai, rovarani stb. szakkönyvekhez, kézikönyvekhez kell fordulni. Általában ezt az elvet alkalmaztuk a határtémakörök-nél is, mint a kémia, fizika, ábrázoló mértan stb. Így például sem erdészeti, sem faipari vonatkozásban a gépalkatrészek általában nem szerepelnek külön címszóként, mert ez már egy gépészeti lexikon vagy kézikönyv anyaga volna.

Az Erdészeti és Faipari Lexikonnak viszont egyik alapvető célkitűzése a fogalmak tisztázása, a nomenclatura rögzítése mind erdészeti, mind faipari vonatkozásban. Csak egy-két példát: a gömbfa kifejezést mellőzni kívánjuk és csupán egy helyen említjük, viszont dönteni kell abban a kérdésben, hogy az iparifa, szerfa, s a régebbi műfa, haszonfa kifejezések hogyan kerüljenek a lexikonba, főleg pedig hogy a szövegekben iparifát vagy szerfát használjunk-e.

Ugyancsak elvi döntés kell a régi avult kifejezéseknek a lexikonba felvétele kérdésében. Úgy gondoljuk, hogy a lexikonnak meg kell könnyíteni a régebbi szakmunkák olvasását, tanulmányozását, de ugyanakkor nem szabad túlterhelni a címszóanyagot nyelvtanilag elavult vagy éppen helytelen kifejezésekkel. Hasonló a helyzet faipari vonatkozásban is: a helyes nomenclatura rögzítésével az idegen eredetű, fűlsértő kifejezéseket kell a közhasználatból kiiktatni.

Lesznek helyesírási problémáink is, amelyekben a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetével kell a felmerülő kérdéseket megvitatni. Ezek közül szakmai szempontból a legjelentősebb az egybeírások és különírások problémája. A jelenlegi helyesírási álláspont az egybeírások csökkentésére irányul, de azt hisszük, hogy értelemzavaró hibákat okozhat, ha pl. az erdei faneveket — erdefenyő, korainyár, vénicszil, ezüsthárs stb. — külön írjuk, mert a további képzéseknél félreértésekre adna okot (pl. erdei fenyő-csemete vagy erdei fenyőcsemetekert, vagy éppen erdei fenyő csemetekert). Ezen a téren tehát minden bizonytalanságot véglegesen meg kell szüntetni.

A szerkesztés munkájának két döntő alapelve a rendszerezés és az átfedések lehető elkerülése. Ugyanakkor törekedni kívánunk arra is, hogy az Erdészeti és Faipari Lexikon minél több irányban gondolatébresztő legyen és tájékoztasson a jövőbe mutató tématerületeken is. Ennek egyik eszköze, hogy az egyébként is fontos bibliográfiákra nagy súlyt helyezünk, tehát minden fontosabb címszónál a lexikon olvasója kellő szakirodalmi tájékoztatást kapjon, hogy további esetleges érdeklődését kielégíthesse. Másfelől bizonyos témacsoportokat, amelyek ma még kevésbé ismeretesek, kidolgozásban és az egyes címszavak csoportosításában úgy igyekszünk felvenni a lexikonba, hogy a tudnivaló szakembert kielégíthessük. Így többek között a genetikai és az erdei fák nemesítése vonatkozásában, az egyre nagyobb jelentőségű biometriai fogalmak tisztázásában kívánunk a szakemberek segítségére lenni.

Célja a lexikonnak az is, hogy az erdészeti szakembereket a faipar kérdéseivel és fordítva a faiparosokat az erdészet alapfogalmaival alapvetően tájékoztassa. Ugyanígy a biológiai, illetve műszaki érdeklődésű és felkészültségű szakemberek vonatkozásában is biztosítják majd a lexikon kidolgozott címszavai a kölcsönös tájékozódást.

A vállalkozás perspektívái még most, egy esztendei előkészítő munka után is, beláthatatlanok. Csak a kéziratok fokozatos beérkezése során tudja a lexikon szerkesztője az egyes témakörök helyes arányait kialakítani, az egyes fogalomkörök tárgyalásának mélységében a szükséges összefüggést és arányosságot biztosítani. Mindezekre természetesen már a címszógyűjtés és felülvizsgálat során is gondoltunk, de az arányok szükségképpen csak körvonalakban lehetnek meg mindaddig, amíg a tényleges szövegek nem állanak a rendelkezésünkre.

A Mezőgazdasági Kiadó Lexikon-szerkesztőségének komoly és felelősségteljes feladatát jelent az Erdészeti és Faipari Lexikon szerkesztésének munkája. De örömmel tapasztaltuk, hogy a munkálatokba bevont erdészeti szakemberek megértéssel vállalták a feladat sajátosságából eredő és a megszabott terjedelem — 120 szerzői ív — adta nehézségeket; lelkesedéssel és bizalommal fogtak a munkához. Bízunk benne, hogy ez az összefogás olyan alapvető műnek az összeszerkesztését és kiadását teszi lehetővé, amely kiindulópontja lehet korszerű erdészeti és faipari tájékozódásunk, szakmai fejlődésünk további kibontakozásának.

Akos László

Egyszerű eszköz a fanövekedés mérésére

Dr. TOMCSÁNYI PÁL — ANTOS MIKLÓS

Az évgyűrű növekedésének mérése mind a fahozam, mind az élettani folyamatok tanulmányozása szempontjából érdeklődésre tarthat számot. Az időjárásnak és kezelésmódnak hatását a növekedés időbeli lefolyásának (dinamizmusának) ismeretében ítélni tudjuk meg helyesen. Alkalmas erre többek között az általunk kialakított és a Növényfajta-minősítő Tanács Titkársága gyümölcsfajtaértékeléséhez felhasznált dendrométer, melyet az alábbiakban ismertetünk.

A házilag elkészíthető dendrométer a csavarmentes mikrométer elve alapján méri a fa növekedését. A dendrométer alapja háromszögletű, középen kifűrt 2 mm-es vaslemez, amelyre három 38 mm hosszú csőlábat hegesztettünk. E csőlábakon keresztül három nagy facsavar mélyen, stabilan és maradandóan rögzíti a fatörzsbe a vaslemezt. A furat alá a Pannonia motorkerékpár hátsó teleszkóp csavarjának csavaranyáját hegesztettük, amelyen keresztül a dendrométer háromszöglapjának síkjára — ezzel egyben a fatörzs irányára is merőlegesen — behajtható a csavarorsó. A hegyesre köszörült csavarorsóval szemben a kéregbe kis vörösréz korongot erősítettünk. A héjkéregbe furdanccsal kb. 2 mm mély lyukat vágunk, ebbe illesztettük a rézlapot és azt két 6 mm-re kurtított gombostűvel kis furataink keresztül a héjkéreghez szögeztük. (A rézkorong ragasztása valószínűleg célravezetőbb eljárás lenne.) A teleszkópcsavart hatszögletű fejére megfelelő tokkal illeszkedő, fogóval ellátott alumínium-tárcsával hajtjuk be (1. és 2. ábra).

Az évgyűrű-növekedést nem gátolja a felszerelt szerkezet, a fa benövi azt (2. ábra). Az évgyűrű-növekedéssel a rézkorong egyre közelebb kerül a vaslemez háromszög-síkjához. Mivel az évgyűrű-növekedés a fa kerülete mentén nem egyenletes, csak a növekedés ütemét és arányát lehet mérni, de abszolút nagyságát nem. Ezért elhanyagolható az a zavar is, amit a felszerelt műszer a helyi évgyűrű-növekedésben okozhat.